

Sumanaus valdymo teoriniai modeliai: taikymas vietos savivaldos analizei

Tomas Martinaitis

Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto doktorantas
El. paštas: tomartinaitis@gmail.com

Santrauka. Šiame straipsnyje pristatomas sumanaus valdymo vietos savivaldoje teorinis modelis, aptariamas temos aktualumas, ištirtumas ir problematika, susijusi su temos fragmentiškumu ir pernelyg dideliu koncentravimusi į technologinį veiksnį. Tekste analizuojamas sumanumo termino daugiareikšmiškumas ir iš jo kylanti sumanios socialinės sistemos apibrėžimo problematika. Plačiau aptariama sumanaus valdymo koncepcija ir dimensijos bei galimybės jas pritaikyti vietos savivaldos sumanaus valdymo analizei. Straipsnio pabaigoje kritiškai įvertinamas esamas sumanaus valdymo nacionalinis modelis ir formuojamas naujas sumanaus valdymo vietos savivaldoje teorinis modelis, padedantis geriau atskleisti pačią sumanaus valdymo sąvoką. Kitaip sakant, straipsnio pabaigoje plačiau pristatomi siūlomų dimensijų implikuojami klausimai ir uždaviniai praktinei analizei. Tai potencialiai leidžia tyrinėti sumanaus valdymo raišką vietos savivaldoje tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.

Reikšminiai žodžiai: sumanumas, sumanus valdymas, sumani socialinė sistema, vietos savivalda, sumani vietos savivalda.

The Theoretical Model of Smart Governance in Local Government

Summary. This article presents the theoretical model of smart governance in local government. It discusses academical discourse of theme and problems related with the fragmentation and over elaborative concentration to technologies of topic. Article analysis the complexity of the term smart and what does smart social system means. It also covers the complexity of the concept smart governance together with its dimensions and possibilities to acquire them to research smart governance in local government. This allows better to understand the term smart governance. Afterwards, a critical view towards national smart governance model is

Received: 29/06/2023. **Accepted:** 08/04/2024

Copyright © 2024 Tomas Martinaitis. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

presented and new theoretical framework for research of smart local governance together with its dimensions and attributes in academical discourse are presented. It enables the research smart local governance in Lithuania and abroad.

Keywords: smart, smart social system, smart governance, smart local governance, local government.

Ivadas

Per pastaruosius keletą dešimtmečių labai išaugo urbanizuotų teritorijų skaičius ir kompleksiškas. Senosios urbanistinės funkcijos, tokios kaip paslaugų teikimas, tvarkos palaikymas, parama augančiai ekonomikai ir gerų gyvenimo sąlygų užtikrinimas tapo vis kompleksiškesnės ir sunkiai atliekamos. Atsirado ir naujų uždavinių, tokių kaip aplinkosauginis tvarumas, poreikis įtraukti piliečius, nauji sveikatos sistemos iššūkiai. Siekiant susidoroti su šiais naujais ir senais išbandymais, miestams tenka keistis daug greičiau, todėl tik daliniai pokyčiai tampa nebeapokankami¹. Taip pat, pasak Corelia'os Baibarac-Duignan ir Michielio de Lange'o, didėjantis informacijos apie miestą kiekis esmingai keičia miestų vystymą, priežiūrą ir valdymą. Kitaip sakant, informacija reikšmingai keičia politikos formavimą². Tai skatina valdžios sektorių reaguoti ir ieškoti netradicinių problemų sprendimo būdų, kurie dabartiniame politiniame diskurse įvardijami kaip *sumanumas* (angl. *smart*).

Šis tiek mokslinėje literatūroje, tiek Lietuvos ir Europos Sąjungos dokumentuose pastaruoju laikotarpiu vis plačiau vartojamas terminas įvairiuose akademinuose tyrimuose aptinkamas skirtinguose deriniuose su įvairiausiai žodžiais, reiškiančiais bendrą žmonių buvimą, veiklą: sumani valstybė (angl. *smart state*)³, sumanūs re-

¹ United for Smart Sustainable Cities (U4SSC) Initiative (2021), *Simple Ways to be Smart*, Switzerland, Geneva ISBN: 978-92-61-33241-9,7.

² Corelia Baibarac-Duignan ir Michael de Lange, „Controversing the Datafied Smart City: Conceptualising a ‘making-controversial’ Approach to Civic Engagement“, *Big Data and Society* 1, nr. 15 (2021), DOI: 10.1177/20539517211025557.

³ J. R. Gil-Garcia, J. Zhang ir G. Puron-Cid, „Conceptualizing Smartness in Government: An Integrative and Multi-Dimensional View“, *Government Information Quarterly* 33, nr. 3 (2016): 524–534.

gionas (angl. *smart region*)⁴, sumanūsis miestas (angl. *smart city*)⁵ ar sumanioji bendruomenė (angl. *smart community*)⁶. Pati sąvoka yra reflektuojama ir Lietuvos akademikų. Pavyzdžiui, Buškevičiūtė, remdamasi Jucevičienė ir Jucevičiumi⁷, pabrėžia valdysenos elementą ir teigia, kad tai „gebėjimas greitai ir išradingai prisitaikyti prie kintančios aplinkos sąlygų priimant adekvatus sprendimus ir juos panaudojant galutinio tikslo pasiekimui“⁸.

Būtent sumanumas padeda spręsti svarbias miestų tvarumo problemas, su kuriomis jie susiduria, o sumanaus miesto koncepcija leidžia palaiapsniui pasiekti miestų valdymo transformaciją, apimančią visas savivaldos gyvenimo sritis: darbo vietas, sveikatos apsaugos sistemą, švietimo sistemą, energetiką, transportą, atliekų ir išteklių valdymą, miestų urbanistinę plėtrą⁹. Scholl ir Scholl¹⁰, tyrinėdami sumanų valdymą, teigė, kad sumanus valdymas, žvelgiant iš prakti-

⁴ J. Eger, „Smart Growth, Smart Cities, and the Crisis at the Pump a Worldwide Phenomenon“, *The Journal of E-Government Policy and Regulation*, 2009, <https://doi.org/10.3233/IWA-2009-0164>

⁵ A. Caragliu ir Ch. Del Bo, „Much Ado about Something? An Appraisal of the Relationship between Smart City and Smart Specialisation Policies“, *Journal of Economic and Social Geography* 109, nr. 1 (2017): 129–143; H. Chourabi, T. Nam, S. Walker, J. R. Gil-Garcia, S. Mellouli, K. Nahon, T. A. Pardo ir H. J. Scholl, „Understanding Smart Cities: An Integrative Framework“, *Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences* (2012): 2289–2297, <https://dblp.org/db/conf/hicss/hicss2012.html>; R. Giffinger, *European Smart Cities: The Need for a Place Related Understanding*, 2011.

⁶ M. V. Ciasullo, O. Troisi, M. Grimaldi ir D. Leone, „Multi-Level Governance for Sustainable Innovation in Smart Communities: An Ecosystems Approach“, *International Entrepreneurship and Management Journal*, 2020, <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00641-6>

⁷ P. Jucevičienė ir R. Jucevičius, „What does It Mean to be Smart?“, in *Business and Management 2014: The 8th international scientific conference, May 15–16, 2014, Vilnius, Lithuania: selected papers*, 2, Vilnius Gediminas Technical University, Riga Technical University, 2014, p. 911–918.

⁸ J. Buškevičiūtė, „Sumaniojo viešojo valdymo koncepcijos paieškos: skirtingų teorinių priėgų kritinė analizė“, *Viešojo politika ir administravimas* 13, nr. 3 (2014): 359–371.

⁹ Ten pat.

¹⁰ H. J. Scholl ir M. C. Scholl, „Smart Governance: A Roadmap for Research and Practice“, in *iConference 2014 Proceedings*, 2014, p. 163–176, https://pdfs.semanticscholar.org/23ef/93b8450c7edad3d5ffc79c23f53a5ec24693.pdf?_ga=2.73963226.97788466.1592931629-2067947635.1592931629

nės administravimo perspektyvos, gali padėti įveikti tris didžiausias XXI amžiaus problemas, su kuriomis susiduria visuomenė ir individai. Pirmoji problema susijusi su trečiąja pramonės revoliucija ir konkrečiai – su informacijos revoliucija. Antroji problema yra identifikuojama kaip nuolatinė kaita ir nepakankama vyriausybių reakcija į šiuos pokyčius. Trečioji problema – drastiškai didėjančios vyriausybės išlaidos ir viešojo sektoriaus įsiskolinimas. Autoriai teigė, kad būtent sumanus valdymas gali padėti susitvarkyti su šiomis problemomis¹¹. Taigi savivaldybių atsakomybe tapo ne tik atstovauti savo bendruomenei bei teikti jai paslaugas, bet ir, reaguojant į technologinį progresą, pasitelkti šias technologijas efektyvumo ir paslaugų kokybei užtikrinti neapibrėžtomis ir nuolat kintančiomis aplinkybėmis. Kaip teigia Kamolov su kitais autoriais, sumanūs miestai šiandien tampa ne prabangos reikalu, bet būtinu faktoriumi, užtikrinančiu ekonomikos augimą, tvarų vystymąsi ir žmonių gerovės kilimą¹². Tai bandoma taikyti ir Lietuvoje: savivaldybės, įgyvendindamos savivaldos teisę bendruomenės interesais¹³, atsakingos už svarbiausių paslaugų gyventojams teikimą, tų paslaugų kokybę ir efektyvumą, taigi savivaldos institucijos savo veikloje taip pat turi siekti įgyvendinti sumanų valdymą.

Visgi, nors sumanus valdymas ir tampa būtinas vietos savivaldoje, o gresiančių skirtingų krizių akivaizdoje jo poreikis tik dar labiau išryškėja, sumanaus valdymo sąvokos turinys nėra pakankamai aiškus, todėl pokyčių įgyvendinimo kryptis gali būti suprantama skirtingai. Daugiausia tai atsitinka dėl polinkio į technologijų taikymą ir sumanumo sąvokos „marketinginio“ patrauklumo, kai nepakankamai dėmesio skiriama sąvokos principams ir ją atspindinčioms vertybėms suprasti ir pagrįsti, t. y. dažnai bandoma žiūrėti į technologijas ir jų

¹¹ Ten pat.

¹² S. Kamolov, K. Teteryatnikov ir V. Podolskiy, „High Technologies for Smart City Development“, *Post-Industrial Society*, 2020, https://doi.org/10.1007/978-3-030-59739-9_17;

¹³ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Priėmė Lietuvos Respublikos Seimas 1994-07-07, Nr. I-533. Suvestinė redakcija nuo 2023-01-01 iki 2023-03-31, 2023, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F>

panaudojimą, bet ne principus ir vertybes, kuriomis vadovaujantis technologijos išnaudojamos.

Atsižvelgiant į šią problematiką, tyrimo objektas yra sumanaus valdymo samprata ir Lietuvoje mažai nagrinėtos skirtingos jos paradigmos. Kitaip sakant, bandoma apžvelgti akademinę sumaniojo valdymo sampratos tradiciją ir parodyti su ja susijusias problemas bei nurodyti, kokias tyrimo kryptis jis potencialiai siūlo. Darbo pabaigoje pristatomas sumanaus valdymo vietos savivaldoje modelis, apimantis keturias svarbiausias, tarpusavyje glaudžiai susijusias sumanaus valdymo vietos savivaldoje dimensijas: strateginį dinamiškumą, tinklaveiką, įgalintą pilietiškumą, socialinį ir aplinkosauginį tvarumą. Tai padeda aiškiau struktūrinti įvairias sumaniojo valdymo teorijas, o toks modelis ne tik padeda užpildyti sumanių socialinių sistemų tyrimo lauke esančią nišą, bet ir leidžia geriau atskleisti sumanaus valdymo koncepciją.

1. Sumanumo termino daugiareikšmiškumas

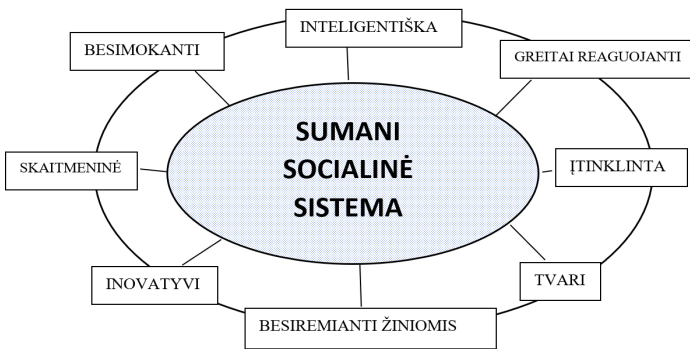
Prieš pradėdant gilintis į sumanumo termino daugiareikšmiškumą verta akcentuoti, kad sumanumo terminas praktikoje neretai painiojamas su *išmanumo* terminu. Šie du terminai turi nemažai sąsajų ir panašumų, nes abiejų tipų procesai yra grindžiami informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis. Tačiau tarp jų yra esminis skirtumas: išmanumo terminas vartojamas technologiniams procesams, o sumanumo terminas – vadybiniais procesams apibrėžti¹⁴.

Norint apibrėžti sumanųjį valdymą vietos savivaldoje ir sukurti sumanaus valdymo vietos savivaldoje vertinimo modelį, pirmiausia reikia pažiūrėti, kaip apskritai apibrėžiama sumani socialinė sistema. Jucevičienė ir Jucevičius¹⁵, išanalizavę sumanumo koncepciją ne tik individo, bet ir socialinių sistemų kontekste, pateikė tokį sumanumo

¹⁴ J. Buškevičiūtė, „Sumaniojo viešojo valdymo koncepcijos paieškos: skirtingų teorinių priegū kritinė analizė“, *Viešoji politika ir administravimas* 13, nr. 3 (2014): 365.

¹⁵ R. Jucevičius ir P. Jucevičienė, „Sumaniosios socialinės sistemos koncepcija“, in R. Jucevičius ir kt., *Sumanioji socialinė sistema* (Kaunas: Technologija, 2017), 12–34.

apibrėžimą: „Sumanumas – tai gebėjimas išvelgti kritinius požymius ar jų sistemą, greitai ir išradingai reaguoti į jų lemiamus svarbius veiksnius – iššūkius, galimybes, tendencijas ar simptomus, juos panaudojant siekiant savo tikslų, sprendimus grindžiant socialine atsakomybe.“ Autoriai pristatė esmines sumanumo dimensijas, kuriomis turi pasižymėti bet kuri sumanioji socialinė sistema, nepriklausomai nuo jos dydžio (organizacija, miestas, regionas, šalis), veiklos pobūdžio ir apimties, tikslų ar kitų savybių (žr. 1 pav.).

1 pav. *Sumanumo dimensijos*

Šaltinis: Jucevičius, Jucevičienė, 2017, p. 21¹⁶

Stanislovaitienė¹⁷ sumanosios socialinės sistemos dimensijas pavadino charakteristikomis, plačiau jas apibūdino ir kiek kitaip išdėstė (žr. 1 lentelę).

Apibendrinus abiejuose šaltiniuose pateiktas sumanosios socialinės sistemos sampratą galima teigti, kad sumanioji socialinė sistema, siekdama savo tikslų, įgyvendindama savo strategiją, turėtų greitai ir išradingai reaguoti į svarbius aplinkos veiksnius – iššūkius, galimybes, tendencijas ar simptomus, juos suderindama su socialine atsakomybe.

¹⁶ R. Jucevičius ir P. Jucevičienė, „Sumaniosios socialinės sistemos koncepcija“, in R. Jucevičius ir kt., *Sumanioji socialinė sistema* (Kaunas: Technologija, 2017), 12–34.

¹⁷ J. Stanislovaitienė, 2016, 67.

1 lentelė. Sumaniosios socialinės sistemos charakteristikos

Sumaniosios socialinės sistemos charakteristika	Aprašymas
Inteligentiška	Tai tokia sistema, kuri geba skenuoti ir panaudoti gautą informaciją (tiek iš išorės, tiek socialinės sistemos viduje) savo tikslams pasiekti
Žiniomis besiremianti	Tai tokia sistema, kuri gautos informacijos pagrindu sugeba generuoti žinias, reikalingas priimant sprendimus ir įgyjant konkurencinį pranašumą
Besimokanti	Sistema, kurioje yra įgalintas nuolatinis individų, jų grupių ir tinklų mokymasis, paremtas ne tik patirtimi, bet ir sugebėjimu išvelgti ir numatyti ateitį
Įtinklinta	Sistema, kurios nariai turi galimybę pasinaudoti įvairių tipų tinklų teikiamomis galimybėmis, komunikuoti su kitomis socialinėmis sistemomis ir individualais, apsirūpinti socialinei sistemai svarbiais ištekliais ir siekti savo tikslų
Novatoriška	Sistema, kuri skatina kūrybiškumą ir geba kurti naujus nestandartinius sprendimus sistemai svarbiuose vidinės ir išorinės veiklos procesuose
Greitai reaguojanti	Sistema, kuri geba savo tikslų pasiekti greitai reaguodama į išorinės ir vidinės aplinkos nulemtus pokyčius
Tvari	Sistema, kuri, priimdama sprendimus ir juos įgyvendindama, geba suderinti aplinkosaugos, ekonominę ir sociokultūrinę dimensijas
Skaitmeninė	Sistema, kurioje informacijai gauti, komunikacijai, tinklaveikai, sprendimams pagrįsti, priimti ir įgyvendinti yra plačiai naudojami informacinės-komunikacinės technologijos
Socialiai atsakinga	Sistema, kuri prisiima atsakomybę už savo sprendimus, prisideda prie darnios plėtros ir savo veikloje remiasi visuomenės pripažintomis vertybėmis

Šaltinis: Stanislovaitytė, 2016, p. 25

Miesto studijoms pritaikytas terminas *sumanumas*, nors ir sąlyginai naujas, mokslinėje literatūroje yra vartojamas. Alexanderis Sahlstromas savo darbe sugrupavo, kaip sumanumo terminas išnaudojamas akademikų, skirtingai tyrinėjant sumaniuosius miestus. Jis išskyrė tris sumaniųjų miestų tyrinėjimo prieigas: 1) pragmatinę, kai siekiama nubrėžti kokybiškesnio urbanistinio planavimo, miesto skaitmenizacijos stiprinimo gaires; 2) technovadybinę, kurioje orientuojamasi į greito reagavimo sensorius, atvirus duomenis, optimizuojant sąnaudas ir maksimizuojant paslaugas piliečiams; 3) sumanumo siekio prieiga, kai kalbama apie veiksmus ir kriterijus norint pasiekti sumanaus miesto statusą, sumanumas čia vertinamas per naudos bendruomenei ir žmonių gyvenimo kokybei prizmę¹⁸. Taigi akademiniuose tyrimuose sumanumas gali būti suprantamas skirtingai ir šis terminas tampa bendruoju vardikliu, nusakančiu tam tikrą požiūrį.

Nevienodai terminas „sumanumas“ vartojamas ir su valdymo terminu. Scholl ir Scholl teigia, kad pirmuosius mėginimus susieti terminus „sumanumas“ (*smart*) ir „valdžia“ (*government*) galima atsekti trumpoje Pasaulio banko ataskaitoje, analizavusioje valdžios veiksmų kompiuterizaciją 1997 metais vienoje Indijos provincijoje¹⁹. Vis dėlto tada šie terminai buvo pavartoti be aiškaus apibrėžimo. Šiek tiek vėliau buvęs Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas Billas Clintonas pavartojo šiuos terminus pristatydamas savo pažiūras ateities valdymo vaidmens kontekste²⁰. Vėliau pasirodę tyrimai ir straipsniai sumanaus valdymo tema, kaip teigia Scholl ir Scholl, remdamiesi Wilke²¹, kalbėdami apie sumanųjį valdymą, analizuoja tokius ypatumus: 1) kompleksiskumas; 2) nežinomybė; 3) naujų kompetencijų auginimasis ir iš čia kylantis 4) atsparumo didinimas. Visas šis diskursas ir jo vystymosi eiga plačiau pristatomi 2 lentelėje.

¹⁸ A. Sahlstrom, *Demystifying Smart Cities Praxis and Concept: A Qualitative Study of Municipalities in Stockholm Region*. Master thesis (Uppsala: Uppsala University, 2019).

¹⁹ H. J. Scholl ir M. C. Scholl, 2014, 165.

²⁰ Ten pat, 166.

²¹ Ten pat, 167.

2 lentelė. *Skirtingi sumanus valdymo apibrėžimai*

Apibrėžimas	Autorius
<i>Sumanus valdymas</i> yra pripažintas valdymo modelis, pabrėžiantis didelį informacinių technologijų išnaudojimą įgalinant piliečius, įtraukiant juos į viešąjį valdymą	R. G. Hollands (2008) ²²
<i>Sumanus valdymas</i> – politinis dalyvavimas, viešųjų paslaugų piliečiams teikimas, skaidrus valdymas	R. Giffinger ir kt. (2011) ²³
<i>Sumanus valdymas</i> – tai sumanių miestų plėtros planų tvirtinimas ir sumanių iniciatyvų skatinimas. Pabrėžiama aukštojo mokslo centrų plėtra	T. Nam ir T. A. Pardo (2011) ²⁴ ; J. Winters (2011) ²⁵ ir A. Alkandari ir kt. (2012)
<i>Sumanus valdymas</i> – tai tarsi nauja elektroninio valdymo forma, naudojanti IKT, kurios susieja informaciją, procesus, institucijas ir infrastruktūrą ir taip padeda geriau atstovauti piliečiams ir visuomenei ir juos valdyti	J. R. Gil-Garcia (2012) ²⁶
<i>Sumanus valdymas</i> yra valdymo modelis, pasižymintis suinteresuotųjų dalyvavimu ir tinklaveika grįsta veikla, kai, remiantis savalaikėmis kompleksine informacija, priimami sąlygas atitinkantys racionalūs sprendimai, pasirenkamos jų įgyvendinimo struktūros ir procesai, technologijos ir priemonės, sutelkiami ir stiprinami gebėjimai bei ištekliškai siekiant sukurti tvarią viešąją vertę	E. Gaulé (2014) ²⁷
<i>Sumanus valdymas</i> apima tvarų ir piliečius įtraukiantį viešosios vertės kūrimą	W. Castelnovo ir kt. (2015) ²⁸

²² R. G. Hollands, „Will the Real Smart City Please Stand Up? Intelligent, Progressive or Entrepreneurial?“, *City* 12, nr. 3 (2008): 303–320.

²³ R. Giffinger, *European Smart Cities: The Need for a Place Related Understanding*, 2011.

²⁴ T. Nam ir T. A. Pardo, „Smart City as Urban Innovation: Focusing on Management, Policy and Context“. 2011b, ICEGOV2011, September 26–28, 2011, Tallinn, Estonia.

²⁵ J. W. Winters, „Why is Smart Cities Growing? Who Moves and Who Stays“, *Journal of Regional Science* 51, nr. 2 (2011): 253–270; H. Zhou, „Global Perspectives on E-government“. United Nations Division for Public Economics and Public Administration, December 10, 2001.

²⁶ J. R. Gil-Garcia, „Towards a Smart State? Inter-Agency Collaboration, Information Integration, and Beyond“, *Information Polity* 17 (2012): 269–280.

²⁷ E. Gaulé, „Sumanus viešasis valdymas: samprata ir dimensijos“, *Viešoji politika ir administravimas* 13, nr. 3 (2014): 372–385.

²⁸ W. Castelnovo, G. Misuraca ir A. Savoldelli, „Smart Cities Governance the Need for a Holistic Approach to Assessing Urban Participatory Policy Making“,

Apibrėžimas	Autorius
<i>Sumanus valdymas</i> – tai toks valdymas, kuriuo valdžios institucijos įsitraukia į bendrosios vertės kūrimą pagal savo kompetenciją įgalindamos viešojo valdymo sistemą ir jos subjektus efektyviai veikti greitai kintančiomis aplinkos sąlygomis, racionaliai panaudojant sistemos ir jos aplinkoje esančius išteklius, priimant ir įgyvendinant konkrečiomis sąlygomis adekvačius sprendimus	J. Stanislovaitienė (2016) ²⁹
<i>Sumanus valdymas</i> yra svarbi sumanių miestų iniciatyvų dalis, kuri reikalauja kompleksinio valdžios sektoriaus, piliečių ir suinteresuotų grupių įsitraukimo	V. G. Pereira ir kt. (2018) ³⁰
<i>Sumanus valdymas</i> reguliuoja sumanaus miesto valdymą, kuriuo siekiama viešąsias paslaugas teikti kuo greičiau, efektyviau, greičiau reaguojant, geriau komunikuojant bei siekiant pagerinti biurokratinį veikimą pasitelkus inovacijas ir taikant technologijas. Sumanus valdymas integruoja paslaugas, biurokratiją ir vykdomą politiką	J. R. Batmetan ir Q. C. Kainde (2022) ³¹

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis skirtingų autorių darbai

Antroje lentelėje pateikiami apibrėžimai aktualūs siekiant geriau suprasti sąvokos „sumanus valdymas“ aprėptį ir vystymosi eigą, skirtingas sumanumo sampratos paradigmas. Pirmiausia pateikti 2008 metų Hollands ir 2012 metų Gil-Garcia apibrėžimai ypač sureikšmina naujausių technologijų naudojimą sumaniajame valdyme. Antrieji T. Nam ir T. A. Pardo³², J. Winters³³ ir A. Alkandari ir kt. taip pat,

Social Science Computer Review 34, nr. 6 (2015): 724–739, Doi: <https://doi.org/10.1177/0894439315611103>

²⁹ Stanislovaitienė, 2016.

³⁰ V. G. Pereira, P. Parycek, E. Falco ir R. Kleinhans, „Smart Governance in the Context of Smart Cities: A Literature Review“, *Information Polity* 23 (2018): 143–162.

³¹ J. R. Batmetan ir Q. C. Kainde, „Understanding Smart City Strategy in Developing Countries’ Cities“, *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management* 17, nr. 3 (2022): 71–88, <https://www.jstor.org/stable/10.2307/27160135>

³² T. Nam ir T. A. Pardo, „Smart City as Urban Innovation: Focusing on Management, Policy and Context“, 2011b, ICEGOV2011, September 26–28, 2011, Tallinn, Estonia.

³³ J. W. Winters, „Why is Smart Cities Growing? Who moves and Who stays“, *Journal of Regional Science* 51, nr. 2 (2011): 253–270; H. Zhou, „Global Perspectives on E-government. United Nations Division for Public Economics and Public Administration“, December 10, 2001.

vėlgi daugiausia žvelgdami į technologijas, atkreipia dėmesį į aukštųjų mokyklų ir technologijų centrų svarbą sumaniajame valdyme. Tretieji 2011 metų Giffinger ir kt. bei 2015 metų Castelnovo ir kt. darbai sumaniajame valdyme akcentuoja tvaraus piliečių įtraukimo kuriant viešąją vertę svarbą. Ketvirtojoje grupėje kompleksiskumo svarbą sumaniajame valdyme išskiria Perreira ir kt., o Batmetan ir Kainde ypač daug dėmesio skiria greitai reakcijai, efektyvumui, taip pat pabrėžia skirtingų suinteresuotųjų grupių viešajame valdyme integraciją.

„Lietuviškoje tradicijoje“, pasirodžius Gaulės 2014 metų tyrimams, išryškėja sumanaus valdymo kompleksiskumas, grįstas tinklaveika ir skirtingų suinteresuotųjų įtraukimu, šią tradiciją tęsia Stanislovaitienė savo disertacijoje (2016), dargi pridėdama greitos reakcijos ir tinkamo išteklių išnaudojimo svarbą.

Pastarieji darbai tarsi žymi sąvokos perėjimą nuo ypatingos koncentracijos į technologijas prie atidesnio dėmesio skyrimo mokymuisi, tinklaveikai, skirtingų suinteresuotųjų grupių įtraukimui ir kompleksiskumui. Vis dėlto iš skirtingų apibrėžimų gausos pakankamai nepaaiškėja, kaip būtų galima apibrėžti kompleksiskumo sąvoką ir kas į ją įeina, kokios normos ir vertybės būtų būtinos sumaniajame valdyme. Atsižvelgiama į aplinkos, kurioje veikia subjektai, situaciją, Stanislovaitienės atveju papildomai akcentuojamas aplinkos nenusipėjamumas ir būtinybė racionaliai naudoti išteklius bei priimti efektyviausius sprendimus³⁴, o tai gali būti ypač gerai matoma empiriškai tyrinėjant skirtingų krizių laikotarpio situaciją.

Apibendrinant galima teigti, kad XX amžiaus pabaigoje atsiradęs sumanumo terminas, nors ir plačiai vartojamas akademinėje literatūroje, kelia nemažą sumaištį. Visgi Jucevičiaus ir Jucevičienės pasiūlyta sumanios socialinės sistemos, kuriai būdingos atitinkamos charakteristikos, prieiga leidžia atsistoti ant tvirtesnio pamato. Bandymai sumanumo terminą pritaikyti viešajam valdymui atskleidžia paradigmos kaitą. Svarbu ir tai, kad sąvokos susiejimas su konkre-

³⁴ Stanislovaitienė, 2016, 58.

čiais viešojo valdymo subjektais, straipsnio atveju – savivaldybėmis, galėtų padėti aiškiau atskleisti ir patį sumanųjį valdymą. Tai ir bus daroma tolesnėse darbo dalyse.

2. Sumanaus valdymo vietos savivaldoje koncepcija ir problematika

Atsispyrę nuo sumanios socialinės sistemos ir sumanaus valdymo galime judėti sumanaus valdymo vietos savivaldoje link. Remdamosi praėjusiam poskyryje minėtomis sumanios socialinės sistemos charakteristikomis Stanislovaitienė, Gaulė ir Šiugždinienė³⁵ sukūrė sumanaus viešojo valdymo nacionaliniu lygmeniu modelį. Šių autorių modelis pavaizduotas 2 pav.

2 pav. Sumanaus viešojo valdymo sistemos modelis, kurį apibūdina 4 dimensijos ir 9 charakteristikos

Šaltinis: Stanislovaitienė, Gaulė, Šiugždinienė, 2017, p. 59³⁶

³⁵ J. Stanislovaitienė, E. Gaulė ir J. Šiugždinienė, „Sumanus viešasis valdymas“, in R. R. Jucevičius ir kt., *Sumanoji socialinė sistema* (Kaunas: Technologija, 2017), 149–166.

³⁶ J. Stanislovaitienė, E. Gaulė ir J. Šiugždinienė, 2017, 59.

Stanislovaitienė, Gaulė ir Šiugždinienė, toliau analizuodamos sumaniojo valdymo raišką nacionaliniu lygmeniu, išskyrė keturias sumanaus viešojo valdymo dimensijas: 1) strateginis dinamiškumas; 2) tarpinstitucinis bendradarbiavimas; 3) įgalintasis pilietiškumas; 4) tinklaveika³⁷. Remdamiesi šiomis dimensijomis Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas atliko tyrimą, kuriame nustatė, kad sumanus valdymas nacionaliniu lygmeniu yra pernelyg fragmentiškas ir nesisteminis. Autoriai pažymėjo, kad didžiausia kliūtis sumanaus valdymo įgyvendinimui nacionaliniu vyriausybės lygmeniu yra sienų tarp skirtingų institucijų egzistavimas, bendradarbiavimo kultūros trūkumas ir nepakankamas siekis į valdymą įtraukti piliečius ir jais pasitikėti³⁸. Visgi verta kritiškai įvertinti pateiktą sumanaus valdymo nacionaliniu lygmeniu modelį. Tai skatina padaryti bent kelios priežastys: pirmiausia naujesni atlikti tyrimai leido geriau suprasti pasiūlytų dimensijų raišką, taip pat nauji pastarojo laikotarpio iššūkiai (COVID-19 pandemija, vis labiau įsibėgėjanti skaitmenizacija ir naujų įrankių išnaudojimas, Lietuvoje vykusi migrantų ir kainų krizė) verčia keistis ir labiau prisitaikyti pačią viešojo valdymo sistemą. Visa tai leis pristatyti galimą sumanaus valdymo vietos lygmeniu modelį.

2.1. Strateginio dinamiškumo dimensija

Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas, pristatydami savo sumanaus valdymo modelį, taikomą nacionaliniu lygmeniu, atskleidžia, kad strateginio dinamiškumo dimensija pirmiausia pasireiškia dviem ryškiomis savybėmis: 1) strategine įžvalga ir jautrumu; 2) išteklių lankstumu³⁹. Jie taip pat akcentuoja, kad strateginis dinamiškumas yra lyderystės sugebėjimas numatyti kompleksinius politinius iššū-

³⁷ J. Stanislovaitienė, E. Gaulė ir J. Šiugždinienė, 2017, 155.

³⁸ J. Šiugždinienė, E. Gaulė ir R. Rauleckas, „In search of Smart Public Governance: The Case of Lithuania“, *International Review of Administrative Sciences* 85, nr. 3 (2019): 603.

³⁹ J. Šiugždinienė, E. Gaulė ir R. Rauleckas, 2019, 590.

kius ir aktyvus veikimas siekiant išvengti krizių⁴⁰. Nuo 2019 metų, kai pasirodė Šiugždinienės, Gaulės ir Raulecko straipsnis, Lietuvoje buvo ne viena krizė (COVID-19, migrantų krizė, energetinių išteklių krizė), jos leidžia geriau suprasti ir išryškinti strateginio dinamiškumo raišką, ypač vietos savivaldoje.

Pirmiausia pandemijos laikotarpis buvo puiki galimybė patikrinti ir pradėti labiau vertinti strateginį dinamiškumą skirtingose organizacijose. Korn Ferry atliktos apklausos metu buvo apklausta daugiau nei 750 skirtingų organizacijų vadovų. Paklausti, kaip jų organizacijos gali patirti sėkmę pandeminiu laikotarpiu, vienas iš keturių vadovų teigė, kad tik tada, kai panaikins hierarchinį valdymą ir sugebės dar labiau pagerinti greitą organizacijos reakciją⁴¹. Panašias išvadas savo darbe pateikia ir Daniel Simon Schaebs⁴². Jis teigia, kad, žvelgdami į neplanuotus įvykius ir į besitęsiančią skaitmeninę transformaciją, viešojo sektoriaus vadovai turi atrasti strateginio dinamiškumo koncepciją tam, kad pasiruoštų laukiantiems iššūkiams. Pasak autoriaus, strateginis dinamiškumas yra charakterizuojamas pagal tokių savybių kaip prisitaikomumas, lankstumas, iniciatyvumas, reakcingumas ir dinamiškumas raišką. Greita organizacijų reakcija priklauso ne tik nuo modernių technologinių įrankių išnaudojimo, bet yra reikalingi ir fundamentalūs pokyčiai darbo kultūroje⁴³. Kita vertus, Ines Mergel ir Sukumar Ganapati⁴⁴ teigė, kad strateginis dinamiškumas apskritai keičia viešojo valdymo sistemą ne tik organizacijos viduje, bet ir santykiyje su išore. Pavyzdžiui, skaitmenizuojant viešąsias paslaugas geriau suprantami vartotojų įpročiai, greičiau prie jų prisitaikoma, į žmonių poreikius labiau pradedama žvelgti iš vartotojo perspektyvos. Čia išryškėja kultūros organizacijoje svarba įgyvendinant strateginio dinamiškumo dimensiją.

⁴⁰ Ten pat, 590.

⁴¹ R. Cross ir I. Carboni, „How post Pandemic Leaders can drive Performance and Innovation“. *American Management Association*, 2021. <https://www.amanet.org/articles/how-post-pandemic-leaders-can-drive-performance-and-innovation/>

⁴² D. S. Schaebs, 2021.

⁴³ Ten pat, 330.

⁴⁴ I. Mergel ir S. Ganapati, 2020, 163.

Kokios dar patirties praėjusi pandemija suteikė viešajam sektoriui? Plačiau į tai pažvelgė Nadia Zahoor ir kt.⁴⁵, nagrinėję Suomijos verslo bendrovių strateginio dinamiškumo pamokas viešajam sektoriui. Jie teigė, kad strateginis dinamiškumas pokovidiniu laikotarpiu pasireiškė skirtingais veiksmis. Pirmiausia įvyko adaptacija prie naujų darbo sąlygų, dėl to buvo stabdomi nauji projektai, permašyti esami atsižvelgiant į etinius veiksnius, išmokta dirbti nuotoliniu būdu. Visa tai vertė geriau suprasti klientų poreikius, suprasta nauja normalumo sąvoka ir pradėta ieškoti naujų galimybių, kurias atvėrė naujas laikotarpis. Tada pradėta investuoti į naujas galimybes, atsirado geresnis technologijų pritaikymas virtualiam bendravimui. Galiausiai prisitaikius pradėti plačiau naudoti socialiniai tinklai, atsirado efektyvesnė komunikacija internetu, taip tarsi įvyko skaitmeninė transformacija.

Taigi, atsižvelgiant į šiame poskyryje pateikiamą informaciją, galima papildyti Šiugždinienės, Gaulės ir Raulecko pristatytą strateginio dinamiškumo dimensiją – ją labiau adaptuoti vietos savivaldai. Strateginis dinamiškumas vietos savivaldoje galėtų būti apibrėžiamas kaip vietos valdžios sugebėjimas tinkamai įvertinti grėsmes ir lanksčiai reaguoti į aplinkos iššūkius. Taip pat kaip gebėjimas prisiimti atsakomybę už supančią aplinką, gebėti numatyti jai gresiančias trumpojo ir ilgojo laikotarpio grėsmes ir atitinkamai joms ruoštis ir priimti reikalingus sprendimus. Sugebėjimas objektyviai vertinti aplinką ir daryti jai įtaką, nuolat mokytis iš savo patirties, sugebėti operatyviai keistis ir tobulėti. Tam yra svarbūs esminiai veiksniai: greita valdžios reakcija, išteklių paskirstymo ir politikos lankstumas, stipri lyderystė, pasitikėjimas komanda ir leidimas jai klysti bei augti, sugebėjimas išnaudoti naujausių technologijų teikiamą naudą ir priimti sprendimus remiantis technologijų teikiamomis galimybėmis, nuolatinis mokymasis. Visos šios savybės dažnu atveju buvo puikiai patikrintos vietos savivaldai susidūrus su COVID-19 pandemija ir jos pasekmėmis. Pagrindiniai dimensijos požymiai pristatomi 3 lentelėje.

⁴⁵ N. Zahoor, I. Golgeci, L. Haapanen, I. Ali ir A. Arslan, 2022, 510.

3 lentelė. Pagrindiniai strateginio dinamiskumo vietos savivaldoje požymiai

Sumaniojo valdymo vietos savivaldoje dimensija	Pagrindiniai požymiai
Strateginis dinamiškumas	<ul style="list-style-type: none"> • Gebėjimas įvertinti grėsmes ir lanksčiai reaguoti į besikeičiančią aplinką. • Atsakomybė už prisiimamus sprendimus. • Mokymasis iš aplinkos. • Gebėjimas įgyvendinti strateginius pokyčius. • Strateginis jautrumas, reakcija ir įžvalga / įžvalgumas. • Pasitikėjimas komandoje. • Lankstus ir efektyvus išteklių paskirstymas ir perskirstymas. • Įrodymais grįstas strateginių sprendimų priėmimas, naudojantis technologijų teikiama nauda

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2.2. Tarpsektorinio ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo dimensijos

Savo daktaro disertacijoje (2016) Stanislovaitienė⁴⁶ pristatė keturias pagrindines sumaniojo viešojo valdymo nacionaliniu lygmeniu dimensijas. Dvi iš šių dimensijų buvo tarpsektorinis bendradarbiavimas ir tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Šios dimensijos kilo iš Jucevičiaus ir Jucevičienės⁴⁷ pasiūlytų sumanos socialinės sistemos charakteristikų. Tokios charakteristikos kaip tinkliškumas, socialinis atsakingumas, mokymasis sudaro prielaidas minėtoms dimensijoms atsiskleisti nacionaliniu sumanaus valdymo lygmeniu. Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas savo 2019 metų straipsnyje tarpsektorinį bendradarbiavimą pristatė kaip skirtingų organizacijų ir skirtingų sektorių interakcijas. Bendradarbiavimas atsiskleidžia sėkmingai dalijantis informacija ir ištekliais. Trys pagrindinės dimensijos charakteristikos įvardijamos kaip

⁴⁶ Stanislovaitienė, 2014, 90.

⁴⁷ Jucevičius ir Jucevičienė, 2014, 913.

pasidalintoji lyderystė, bendradarbiavimo platformos ir pasidalintoji atsakomybė⁴⁸. Kartu pristatoma dar viena dimensija – tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Ji atsiskleidžia per bendradarbiavimo platformų raišką, o tai gana aiškiai sutampa su tarpsektorinio bendradarbiavimo dimensija. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas taip pat atsiskleidžia per bendradarbiavimo ir kolaboravimo kompetencijų raišką.

Vis dėlto, analizuodamas sumanius miestus ir sumanųjų valdymą vietos lygmeniu šio straipsnio autorius mano, kad minėtos dimensijos kartu su įgalintojo pilietiškumo dimensija pernelyg dubliuojasi tarpusavyje. Būtent ketvirtojoje įgalinto pilietiškumo dimensijoje taip pat daug kalbama apie tinkamų bendradarbiavimo platformų svarbą, valdžios sektoriaus aktyvaus bendradarbiavimo kompetenciją ir sugebėjimus bei kalbant apie tarpsektorinį bendradarbiavimą jau minėtos pasidalintosios lyderystės charakteristikos raišką. Todėl formuojant sumanaus valdymo vietos lygmeniu modelį šios tarpsektorinio ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo dimensijos galėtų susilieti ir būtų įvardijamos kaip viena – tinklaveikos dimensija. Ši dimensija galėtų įimti tarpsektorinį ir tarpinstitucinį bendradarbiavimą, taip pat šiek tiek atspindėtų bendradarbiavimo su piliečiais vertybes ir principus.

Formuodami tinklaveikos dimensiją sumanaus valdymo vietos savivaldoje atveju galime pasitelkti atliktus sumanių savivaldybių tyrimus. Pavyzdžiui, Andrej Kona ir kiti⁴⁹, nagrinėję Slovakijos sumaniųjų savivaldybių pavyzdžius, teigia, kad būtent sumaniosios savivaldybės suteikia puikią galimybę visai šaliai pagerinti savo inovacijų ir eksporto potencialą. Vis dėlto autoriai pabrėžia, kad norint tai pasiekti labai svarbus yra bendradarbiavimo dėmuo, kuris apimtų skirtingų interesų grupių bendrą veiklą pradedant ekonomikos, baigiant socialinėje srityje. Atlikę Slovakijos sumaniųjų miestų ir savivaldybių analizę, autoriai išvardija, kokios bendradarbiavimo formos ir principai yra svarbiausi sumaniųjų miestų tikslų įgyvendinimui. Čia jie išskiria:

- Skaidrumas (proceso ir rezultatų) ir nepriklausomas pasirodymo įvertinimas, skatinant atskaitomybę.

⁴⁸ Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas, 2019, 590.

⁴⁹ A. Kona, P. Howvath ir R. Brix, 2022, 183.

- Integruotas holistinis požiūris, žvelgiantis į rezultatus, nuolatinį įvertinimą, bendradarbiavimą su visomis suinteresuotomis grupėmis, technologijų išnaudojimą.
- Įsipareigojimas gautų rezultatų atvirumui ir panaudojimui.
- Įsipareigojimas efektyviam bendrų išteklių panaudojimui, tvarumui ir biodiversijai.
- Noras būti inovatyviems.
- Įsipareigojimas atsakingai vertinti pasitikėjimą, žvelgiant į duomenų apsaugos ir privatumo aspektus.
- Globalus požiūris.

Autoriai taip pat pažymi, kad būtent sumanūs miestai ir vietos lygmuo yra pajėgesni keisti savo aplinką ir vertybes, palyginti su regionais, siekdami įgyvendinti savo tikslus, labiau skatinti bendradarbiavimą. Kodėl bendradarbiavimas tarp savivaldybių yra svarbus, paaiškina ir Scholl ir Al Awadhi⁵⁰. Jie savo tyrime taip pat akcentavo, kad sukurti ir išlaikyti bendradarbiauti siekiančią valdžią yra ypač svarbu įgyvendinant sumanių savivaldybių tikslus. Savo tyrime jie analizavo devynias savivaldybes, priklausančias „eCityGov“ susivienijimui (angl. *eCityGov Alliance*), laikomam sėkmingo Jungtinių Amerikos Valstijų šiaurės vakarų Ramiojo vandenyno miestų savivaldybių bendradarbiavimo pavyzdžiu. Darbo išvadose autoriai pažymi, kad siekiant glaudesnio savivaldybių tarpusavio bendradarbiavimo padeda bendri tikslai, bendrų sprendimų priėmimo konsensusu siekis ir bendras išteklių sutelkimas įgyvendinant bendrus tikslus. Tokiam bendradarbiavimui gali kliudyti atlikta ir neigiamai įvertinta bendradarbiavimo sąnaudų ir naudos analizė. Visi šie aspektai, žvelgiant iš vietos savivaldos pusės, gali padėti geriau suprasti patį tinklaveikos veiksnį.

Kas dar svarbu savivaldybėse siekiant glaudesnio skirtingų subjektų bendradarbiavimo? Į tai savo darbe atsako Vassiliki Delitheou ir Starvoula Georgakopoulou⁵¹ (2019). Jos taip pat analizavo bendra-

⁵⁰ H. J. Scholl ir S. AlAwadhi, „Smart Governance as Key to Multi-Jurisdictional Smart City Initiatives: The Case of the eCityGov Alliance“, *Social Science Information* 55, nr. 2 (2016): 255–277, DOI: 10.1177/0539018416629230

⁵¹ V. Delitheou ir S. Georgakopoulou, 2019.

darbiavimo svarbą įgyvendinant skirtingų sumaniųjų miestų iniciatyvas. Kaip vieną iš sėkmingo bendradarbiavimo veiksmų autoriai nurodo skirtingoms šalims aktualios informacijos skaidrumo ir kokybės bei prieinamumo užtikrinimą. Tai gali būti pasiekama vykdant bendras konsultacijas, skatinant bendradarbiavimo tinklų plėtrą. Kas dar, be informacijos skaidrumo ir kokybės, svarbu sėkmingam bendradarbiavimui užtikrinti, savo tyrime atskleidžia Gebška⁵². Ji teigia, kad bendradarbiavimas tarp verslo ir mokslo sričių vis dar yra vienas didžiausių sunkumų siekiant regionuose naujovių daugėjimo ir konkurencingumo. Savo darbe atlikusi sumanios specializacijos strategijos pagal Europos Komisijos 2020 pristatytą strategiją įgyvendinimo Zeliona Gura mieste analizę, autorė pažymi, kad kooperacija yra tinkamiausia bendradarbiavimo forma. O tokios bendradarbiavimo formos sėkmė priklauso nuo ilgalaikių bendrų tikslų turėjimo.

Minėtų tikslų svarbą akcentuoja ir kiti sumaniuosius miestus tyrinėję autoriai. David Landsbergen ir kiti⁵³ savo darbe akcentuoja, kad kokybiška informacija yra valdymo pagrindas. Todėl informacijos sukūrimas, saugojimas ir analizavimas yra visuomenės gerovės užtikrinimo sėkmės garantas. Atliktoje analizėje autoriai taip pat pažymi, kad valdžios ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas yra priklausomas nuo valdžios tikslų. Jei siekiama kuo naujesnių ir aktualesnių duomenų, tada daugiau pasitikėjimo reikia privačiu sektoriumi, o siekiant daugiau skaidrumo, atsakomybės ir prieinamumo, daugiau atsakomybės renkant ir prižiūrint duomenis turėtų tekti pačiai valdžiai. Taigi ir pasak šių autorių, bendradarbiavimas taip pat labai stipriai priklauso nuo valdžios pasirinktų tikslų ir siekių.

Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas savo tyrimo išvadose teigė, kad būtent nacionaliniu lygmeniu siekiant sumanaus viešojo valdymo didžiausias iššūkis yra sienų tarp skirtingų institucijų sugriovimas,

⁵² K. Gebška, „Shaping Cross-Sectoral Cooperation Based on Smart Specializations in the City of Zielona Gora“, *Management* 23, nr. 2, 2019, DOI: 10.2478/management-2019-0024

⁵³ D. Landsbergen, A. Girth ir A. Westover-Munoz, „Governance Rules for Managing Smart City Information“, *Urban Governance* 2 (2022): 221–231, <https://doi.org/10.1016/j.ugi.2022.05.003>

skirtingų institucijų veiklos tikslų takoskyra. Ši takoskyra taip pat jaučiama siekiant į sprendimų priėmimo procesą labiau įtraukti piliečius. Visais šiais atvejais jaučiamas ryškus pasitikėjimo trūkumas⁵⁴. Nagrinėjant sumanų valdymą vietos lygmeniu daroma prielaida, kad vietos valdžiai esant arčiau žmonių šio pasitikėjimo galėtų būti daugiau, taip pat gyvenant vienoje bendruomenėje turėtų jaustis mažesnis atotrūkis tarp skirtingų sektorių.

4 lentelė. *Sumanaus vietos valdymo tinklaveikos dimensijos pagrindiniai požymiai*

Sumaniojo valdymo vietos savivaldoje dimensija	Pagrindiniai požymiai
Tinklaveika	<ul style="list-style-type: none"> • Viešojo, privataus ir nevyriausybinių sektorių sąveika. • Partnerių tarpusavio tikslų derinimas, turimų išteklių pasidalinimas. • Skaidrumo užtikrinimas bendradarbiavimo procese ir siektinų rezultatų atžvilgiu. • Aiškus bendradarbiavimo vaidmenų pasiskirstymas, valdymo struktūra, procesai. • Partnerystėje dalyvaujančių subjektų duomenų prieinamumas, pasidalinimas duomenimis ir jų apsauga. • Teisinis bendradarbiavimo įtvirtinimas. • Biurokratinių procesų suvaldymas. • Valdymo struktūrų lankstumas ir atvirumas. • Lyderystė koordinuojant bendradarbiavimą ir įtraukiant suinteresuotuosius. • Novatoriški viešųjų paslaugų teikimo būdai. • Valstybės tarnautojų lyderystės koordinavimo, skaitmeninės kompetencijos

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Apibendrinamas poskyryje pateiktą informaciją sumanaus valdymo vietos savivaldoje modelio atveju šio straipsnio autorius siūlytų

⁵⁴ Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas, 2019, 603.

tarpsektorinio ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo dimensijas sujungti į vieną tinklaveikos dimensiją. Galima teigti, kad svarbiausia jos sudedamoji dalis būtų bendradarbiavimo veiksnys. Vis dėlto bendradarbiavimas turi eiti kartu su skaidrumo siekiu tiek bendradarbiavimo proceso metu, tiek žvelgiant į siektinus rezultatus. Taip pat partneriai, veikiantys tinklaveikoje, turi būti pasiryžę dalintis savo turimais išteklių, tam svarbu sutarti dėl bendrų tikslų ir strategijos jiems pasiekti gairių. Tinklaveikoje veikiantys subjektai turi aiškiai suprasti savo vaidmenį procese, taip pat jam padeda konkrečių už bendradarbiavimą atsakingų asmenų ar institucijų įsteigimas. Svarbią įtaką tinklaveikos sėkmei daro biurokratinio proceso procedūrų suvaldymas. Šios dimensijos pagrindiniai požymiai pristatomi 4 lentelėje.

2.3. *Piliečių įgalinimo dimensija*

Ši dimensija iš pirmo žvilgsnio atrodo stipriai susijusi su prieš tai buvusią tinklaveikos dimensija. Pristatydami ją Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas akcentuoja, kad ji yra interakcijos forma tarp valdžios ir piliečių sprendimo priėmimo procese ir bendrame viešųjų paslaugų tobulinimo procese. Šis santykis grindžiamas valdžios skaidrumo, viešumo ir piliečių įgalinimo principais⁵⁵.

Vis dėlto analizuojant sumaniųjų miestų iniciatyvas ir naujausius akademinis darbus, tyrinėjančius šią sritį, išryškėjo, kad vis daugiau dėmesio teikiama valdžios ir piliečių santykių analizei ir šių santykių tarpusavio dinamikai apibūdinti. Maria Vincenza Ciasullo, kartu su kitais autoriais toliau tyrinėjusi sumaniųjų bendruomenių santykių su sumaniais miestais, teigia, kad dėdamos strateginio valdymo pastangas pagreitinti biurokratinis procesus bendruomenės gali prisidėti siūlydamos naujus sprendimus pagerinti tvarumą ir suvaldyti kompleksiskumą⁵⁶. Sumanioje savivaldoje piliečiai dažnai tampa skirtingų iniciatyvų varomąja jėga, todėl verta plačiau įsigilinti, kokios yra

⁵⁵ Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas, 2019, 595.

⁵⁶ M. V. Ciasullo, O. Troisi, M. Grimaldi ir D. Leone, 2020.

piliečių įsitraukimo į sumaniųjų miestų iniciatyvas priežastys ir motyvacija, kaip valdžia išnaudoja pilietinę visuomenę ir kaip ji keičia valdymą. Visa tai atsiskleidžia šios dimensijos raiškoje.

Minėtieji autoriai, tyrinėdami Italijos Trento miesto pavyzdį, išskyrė pagrindinius sumanios bendruomenės subjektus, dalyvaujančius priimant sprendimus: 1) piliečiai studentai; 2) mokyklos; 3) bendrovės; 4) viešasis sektorius; 5) tyrimų centrai. Piliečiai ir ypač aukštųjų mokyklų studentai yra įtraukiami į paslaugų gerinimą ir dalyvauja priimant sprendimus – aktyviai siūlo inovatyvias idėjas, sprendimus paslaugų neefektyvumui įveikti. Partnerystė su mokyklomis ir universitetais padeda skleisti žinias, kaip taikyti technologijas ir ugdyti tvarumą skatinantį mentalitetą. Bendrovės ir viešasis sektorius yra pagrindiniai veikėjai, kuriantys veiklas, besirūpinantys žinių perdavimu ieškant tęstinio vystymosi. Galiausiai tyrėjai paruošia reikalingus duomenis, jų analizę, padeda įgyti reikalingų įgūdžių, surinkti reikalingą informaciją, ją tinkamai interpretuoti.

Aiški bendradarbiavimo su pilietine visuomene sistema padeda tobulinti reikalingas strategijas, geriau įdarbinti ir protingai išnaudoti reikalingas technologijas. Ji taip pat padeda plačiau išnaudoti jau esamus technologinius įrankius. Vis dėlto pilietinės visuomenės įtraukimas nėra tik efektyvumo klausimas, bet pirmiausia demokratijos tvarumo ir pačios visuomenės dalyvavimo prielaida. Mohseni atliktas tyrimas ne tik patvirtina Meijer ir Rodriguez Bolivar⁵⁷ pasiūlytą požiūrį, kad sumaniųjų miestų valdymas turėtų siekti gyvenimo kokybės gerinimo ir socialinės įtraukties, o piliečių galia atsispindi jų įsitraukime į demokratinius procesus, bet ir teigia, kad pats aukščiausias piliečių įsitraukimo lygis yra matuojamas procesuose, bet ne rezultatuose. Jis teigia, kad piliečių galia turėtų būti matoma kaip tęstinė veikla ir visuomenė turėtų įsitraukti į sumanaus miesto formavimą ir valdymą kuo anksčiau, netgi jau vizijos formavimo stadijoje⁵⁸. Kas mažina ir skatina piliečių pasi-

⁵⁷ H. Mohseni, „Public Engagement and Smart City Definitions: A Classifying Model for the Evaluation of Citizen Power in 2025 Tehran“, *GeoJournal* 86 (2021): 1261–1274, <https://doi.org/10.1007/s10708-019-10126-x>

⁵⁸ Ten pat, 1270.

tikėjimą valdžia šiuose procesuose, atskleidžia Soonhee Kim ir Jooho Lee⁵⁹. Jie savo darbe ištyrė, kokią įtaką piliečių gyvas ir virtualus dalyvavimas daro jų supratimui apie skaidrumą mieste ir pasitikėjimui valdžia. Jų atlikta studija pagrindžia, kad žmonės bus linkę gerokai labiau pasitikėti valdžia, kai jie gyvai dalyvauja skirtingose programose. Vis dėlto dalyvavimas virtualiose programose piliečių pasitikėjimą ir skaidrumo suvokimą kelią sąlyginai mažai. Viena to priežasčių – kad virtualus dalyvavimas pats savaime apriboja tam tikras galimybes stebėti visą procesą nuosekliai ir priimti konkrečius sprendimus. Tam nemažą įtaką taip pat daro riboti žmonių technologiniai sugebėjimai ir mažesnis žmonių pasitikėjimas naujausiomis technologijomis bei konfidencialumo užtikrinimo klausimai. Kaip atskleidė kitos panašios studijos⁶⁰, Vokietijos ir Ispanijos valdžia virtualų dalyvavimą išnaudojo kaip sau parankų įrankį, padedantį legitimuoti norimą politiką, ir toks virtualus dalyvavimas vos atitiko įstatymuose numatytus reikalavimus. Vis dėlto minėta Kim ir Lee analizė buvo atlikta prieš pasaulinę COVID-19 pandemiją, kurios metu daugelis žmonių buvo priversti daugiau naudoti įvairesnius skaitmeninės komunikacijos įrankius, todėl šiandien atliktų tyrimų rezultatai galėtų gerokai skirtis nuo ankstesniųjų.

Grįžtant prie politikos efektyvumo klausimo vertingas Jose M. Barrutia ir kt.⁶¹ tyrimas. Jie analizavo piliečių įtraukimo į sumanių strategijų įgyvendinimą svarbą 143 Ispanijos savivaldybių atliktuose inovatyviuose projektuose. Jų studija atskleidžia, kad į piliečius orientuota vadybos sistema (inovacijų vykdymas gerai suderintas su aktyviu piliečių dalyvavimu) ir į tiekėjus orientuota sistema (neeilinis bendradarbiavimas su galimais paslaugų teikėjais) turi ypač didelę įtaką trims

⁵⁹ S. Kim ir J. Lee, „Citizen Participation and Transparency in Local Government: Do Participation Channels and Policy Making Phases Matter?“, Proceedings of the 50th Hawaii International Conference on System Sciences, 2017, <http://hdl.handle.net/10125/41487>

⁶⁰ Ten pat, 101.

⁶¹ J. M. Barrutia, C. Echebarria, I. Aguado-Moralejo, V. Apaolaza-Ibanez ir P. Hartmann, „Leading Smart City Projects: Government Dynamic Capabilities and Public Value Creation“, *Technological Forecasting and Social Change* 179 (2022): 121679, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.121679>

viešosios naudos sritims (efektyvumui, efektingumui ir socialiniams iššūkiams). Savo ruožtu susitelkimas tik į piliečius ir ekspertus (neeilinis ekspertų ir piliečių bendradarbiavimas) ir į kolegas (angl. *peer*) (neeilinis susitelkimas į bendradarbiavimą su kitomis valdžios struktūromis) ypač didelės viešosios naudos minėtose trijose srityse neduoda. Tai patvirtina studijos surinkti empiriniai duomenys. Svarbu pažymėti, tai rodo ir autorių empiriniai duomenys, kad išskirtinis dėmesys piliečiams ir visuomenei tampa nebe produktyvus, jeigu jis nėra suderintas su neeiliniais valdžios vadybiniais sugebėjimais. Čia išryškėja vietos valdžios vadybinių sugebėjimų, vertybių ir kultūros svarba įgyvendinant sumaniųjų miestų ir savivaldybių tikslus, todėl tai galėtų būti svarbi sumanaus valdymo vietos modelyje dalis. Panašiai kaip Jose M. Barrutia ir kt. (2022) vietos valdžios požiūrį į šiuolaikines technologijas ir informacijos rinkimą tiria Naomi Jacobs su kolegomis⁶². Atlikdami savo tyrimą jie teigė, kad šiuolaikinės technologijos, daiktų internetas leidžia surinkti labai daug informacijos apie piliečius, teikiamų paslaugų kokybę. Tačiau jie teigia, kad vis dėlto, naudodami šią informaciją, valdžios atstovai privalo atsižvelgti ne tik į tai, kaip minėti duomenys bus suvaldyti, bet ir kaip jie gali paveikti skirtingas interesų grupes. Maža to, neretai verta paklausti savęs, ar tikrai tam tikrą konkrečią informaciją apskritai verta rinkti, jei ji tuo metu yra nereikalinga, bet gali sukelti įvairias grėsmes, jei nebus tinkamai apsaugota ateityje. Apibendrinant galima pasakyti, kad efektyvus bendradarbiavimas su piliečiais labiausiai priklauso nuo taikomų bendradarbiavimo praktikų ir turimų vietos valdžios vadybinių sugebėjimų bei požiūrio į patį bendradarbiavimą ir esamas technologijas.

Taigi apibendrinant visame poskyryje pateiktą informaciją galime teigti, kad technologijų pažanga atveria vis daugiau galimybių įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesą, o tai yra vienas esminių sumanaus miesto vystymo kriterijų. Piliečių pagalba renkant duomenis, jų gaunamų viešųjų paslaugų vertinimas leidžia sumanaus miesto inicia-

⁶² N. Jacobs, P. Edwards, M. Markovic, C. D. Cottrill ir K. Salt, „Who Trust in the Smart City? Transparency, Governance, and the Internet of Things“, *Data and Policy* 2 (2020): e11, doi:10.1017/dap.2020.11

tyvas pakelti į naują lygį. Siekiant stiprinti šį bendradarbiavimą svarbų vaidmenį atlieka savivaldybės vadovų požiūris į šį bendradarbiavimą ir piliečių turimos patirtys bei vertybės, vietos institucinė sąranga. Atlikti tyrimai atskleidžia, kad bent jau anksčiau į piliečių įtraukimą į sprendimų priėmimą pasitelkus virtualias priemones buvo žiūrima gana formaliai, daugiau siekiant legitimuoti valdžios pasirinktą politiką. Todėl svarbu prieš pradėdant bendradarbiavimą išsiginčinti savo tikslus ir vertybes, apsispręsti dėl konkrečių komunikacijos kanalų ir įrankių. Vis dėlto piliečių įsitraukimas nėra savaime suprantamas dalykas. Neretai žmonės teigia, kad norėtų daugiau galios, tačiau patys esamus įrankius išnaudoja nepakankamai. Taip pat reikia suprasti, kad aktyvesnį įsitraukimą gali stabdyti nepakankamas piliečių ir valdžios technologinis raštingumas, duomenų apsaugos ir konfidencialumo užtikrinimo rizikos. Įgalinto pilietiškumo sumanios vietos savivaldos atveju dimensijos požymiai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Sumanaus vietos valdymo įgalinto pilietiškumo dimensijos pagrindiniai požymiai

Sumaniojo valdymo vietos savivaldoje dimensija	Pagrindiniai požymiai
Įgalintas pilietiškumas	<ul style="list-style-type: none"> • Aiškūs valdžios ir piliečių bendradarbiavimo tikslai ir vertybės. • Viešųjų duomenų, kuriuos padėjo surinkti piliečiai, kiekis ir kokybė. • Piliečių įsitraukimas vertinant viešųjų paslaugų kokybę. • Valdžios skaidrumas, atvirumas ir atskaitomybė. • Aiškūs valdžios ir piliečių komunikacijos kanalai ir įrankiai, egzistuojančios bendradarbiavimo tradicijos. • Aktyvaus pilietiškumo gebėjimai, motyvacija, bendruomeniškumo principai ir vertybės. • Politinė lyderystė ir bendradarbiavimo gebėjimai. • Pakankamas valdžios ir piliečių informacinių technologijų raštingumas bendradarbiavimui užtikrinti. • Duomenų apsaugos ir konfidencialumo užtikrinimas

Šaltinis: sudaryta autoriaus

2.4. Socialinis ir aplinkosauginis tvarumas

Socialinis ir aplinkosauginis tvarumas yra nauja dimensija, kurią šio straipsnio autorius įtraukė į sumanaus valdymo vietos savivaldoje modelį. Socialinis ir aplinkosauginis tvarumas visiškai nebuvo pristatytas Šiugždinienės, Gaulės ir Raulecko sumanaus valdymo nacionaliniu lygmeniu modelyje. Kaip teigia Jonas Friedrich ir kt.⁶³, miestas gali vadintis sumaniu, jeigu jis išnaudoja informacines technologijas spręsdamas erdvinės, ekonomines, aplinkosaugines ir socialines problemas, susijusias su urbanistine aplinka. Visame pasaulyje nacionalinės vyriausybės, nevyriausybines organizacijos, miestų susivienijimai ir daugybė kitų suinteresuotų grupių remia sumanaus miesto koncepciją tam, kad lengviau pasiektų tvarų urbanistinį vystymąsi. Todėl socialinį ir aplinkosauginį tvarumą verta išskirti kaip atskirą dimensiją ir plačiau pristatyti, ką jis reiškia, kaip suprantamas ir galėtų būti įvertintas.

Aplinkosauga yra viena iš pagrindinių sumanaus miesto akademiinių tyrimų sričių. Tai atlikdami gana daug, 965 „Scopus“ duomenų bazės akademiinius straipsnius, išanalizavo Zechou Wu ir kt.⁶⁴ Pasak jų, „IKT (informacinės ir komunikacinės technologijos)“, „sumanus elektros tinklas“ ir „sumanus augimas“ yra trys pagrindiniai daugiausia cituojami žodžiai / sąvokos, todėl informacinės technologijos, energija ir aplinkosauga, urbanistinis transportas ir urbanistinė politika, planavimas ir vystymas yra trys pagrindiniai tyrinėjimų klasteriai. Taigi aplinkosauga ir tvarumas yra viena iš svarbiausių sumanių miestų tyrimo sričių, tačiau kodėl jie yra tokie svarbūs? Tai pabandė išsiaiškinti Bidyadhar Rout su kolegomis⁶⁵. Jie pažymi, kad

⁶³ J. Friedrich, M. Palmie ir O. Gassmann, „Does Smart Equal Sustainable? Selective Coupling and Sustainability Performance in 251 Smart City Initiatives Understood as Hybrid Organizations“, *Academy of Management Annual Meeting Proceedings 1* (2021): 1–6, DOI: 10.5465/AMBPP.2021.162

⁶⁴ Z. Wu, M. Jiang ir X. Zhang, 2021, 35.

⁶⁵ B. Rout, S. Tripathy, S. Dash ir B. Purohit, „Plastic Waste as Threat to Environmental Sustainability in Smart Cities: A Systematic Review of Extant Literature“, *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry* 12, nr. 6 (2021): 313–320.

yra keletas intervencijos sričių, per kurias tradiciniai miestai gali būti transformuojami į sumaniuosius. Iš tų sričių viena svarbiausių yra energijos efektyvumas, atsinaujinančių šaltinių egzistavimas ir sumanūs mobilumo planai. Būtent šios sritys yra pačios efektyviausios, kai siekiama atliepti aplinkosauginius tikslus, tokius kaip taršos emisijų ir energijos suvartojimo mažinimas. Šie žingsniai gali ir padėti pasiekti teigiamų ekonomikos tikslų, ir sumažinti administravimui tenkančias išlaidas bei pagerinti teigiamų paslaugų kokybę. Todėl tvarumo veiksnys sumaniuose miestuose yra ypač svarbus. Vis dėlto šiandien sumanūs miestai savo socialinį ir aplinkosauginį atsparumą pasiekia taikydami globalias technologijas, o tai gali sukelti ir neplanuotų pasekmių, nes didžiausia nauda suteikiama tiems elitams, kurie turi daugiausia galimybių išnaudoti savo jau turimą galią. Tai savo darbuose analizuoja skirtingi autoriai. Geras pavyzdys yra Monika Wawer ir kt.⁶⁶ atliktas tyrimas. Jie teigia, kad sumaniai tvarūs miestai meta iššūkį moderniam pasauliui ir būtent Z karta, kurios atstovai dabar žengia į suaugusiųjų pasaulį, bus atsakingi už šios koncepcijos įgyvendinimą. Minėtos tyrėjos išnagrinėjo Z kartos nuostatas, susijusias su sumaniaisiais miestais. Būtent tvarumo faktorius išryškėjo bene labiausiai. Sumanus mobilumas Z kartai yra svarbus keturiais aspektais: ekologinių sprendimų viešajame transporte, patogumų, skirtų keleiviams ir vietos gyventojams, alternatyvų, skirtų pakeisti visuomenės požiūrį į transportą ir prisitaikymo prie jų poreikių, transporto srauto kontrolės. Šių tyrėjų atlikta apklausa parodė, kad minėtai kartai tvarumas ir IKT naudojimas yra ypač aktualūs ir šios nuostatos gali sukelti spaudimą vietos valdžios atstovams.

Visgi, kaip teigia Sarah Burch, technologinis optimizmas, siejamas su sumanių miestų judėjimu, kelia ir tam tikrų problemų⁶⁷. Trys pagrindinės problemos yra: teisingumas ir įtrauktis (kalbant plačiau

⁶⁶ M. Wawer, K. Grzesiuk ir D. Jegorow, „Smart Mobility in a Smart City in the Context of Generation Z Sustainability, Use of ICT, and Participation“, *Energies* 15 (2022): 4651, <https://doi.org/10.33390/en15134651>

⁶⁷ S. Burch, „Accelerating a Just Transition to Smart, Sustainable Cities“. Centre for International Governance Innovation Nr. 164, 2021, <https://www.jstor.org/stable/resrep30264>

kvestionuojamas demokratinio valdymo stiprumas ir teisėtumas), ši nuostata siejasi ir su prieš tai minėtu Bidyadhar Rout ir kt. (2021) tyrimu, antroji įvardijama problema yra privatumas, trečioji – tvarumas. Autorė taip pat teigia, jog yra mažesnė tikimybė, kad tos sumanių miestų iniciatyvos, kurios dažnai atrodo vedamos „technologijų dėl technologijų“ ar komercializacijos ir nėra tinkamai integruotos į miestų planus ir ilgalaikius strateginius dokumentus, bus įgyvendintos sėkmingai, negu tikimybė, kad sėkmingai bus įgyvendintos tos, kurios yra integruotos. Dažnai skaidrus ir įtraukiantis valdymas yra matomas kaip svarbiausias tvarumo faktorius ir jis yra susijęs su institucinėmis galimybėmis, vykdančiomis pozityvų reguliavimą, finansinį stabilumą, prasmingą įtraukimą naudojantis vietos bendruomenės patirtimi, stebėjimo ir vertinimo procedūras⁶⁸. Burch taip pat plačiau pristato tvarumo veiksnį sumaniuose miestuose. Pasak jos, sumanūs miestai gali padėti pasiekti proveržį tvarumo srityje dviem būdais. Pirmiausia tokiuose miestuose daug lengviau sekti ir valdyti informaciją, atskleidžiančią tvarumui svarbius rodiklius. Antrasis minimas efektas – jie padeda sutelkti bendruomenę siekti tvarių tikslų, tai daroma skirtingais būdais naudojantis estetinėmis galimybėmis, sukuriant pasitikėjimą, išnaudojant dvasinę ar istorinę bendruomenės patirtį, skatinant ne materialinę biologinės įvairovės vertę. Taigi tvarumas sumaniuose miestuose susijęs ne tik su aplinka (teršalų emisijų mažinimas, bioįvairovės skatinimas ir pan.), bet ir su socialiniais veiksniais: įtrauktimi, visuomenės sveikata, pajamų nelygybe. Taip atsiranda įdomus santykis tarp technologijų ir elgsenos, t. y. vertybių, kurioms įtaką daro vykdoma politika.

Taigi kai kalbame apie socialinio ir aplinkosauginio tvarumo dimensiją sumaniame vietos savivaldos valdyme pirmiausia turime atsižvelgti į vietos valdžios dėmesį aplinkosauginėms iniciatyvoms, t. y. energetiniam efektyvumui, CO₂ emisijų mažinimui ir pan., tačiau negalime ignoruoti ir technologijų atveriamų galimybių sutelkti bendruomenę ir atidesnę dėmesį atkreipti į aplinkos tausojimo temas.

⁶⁸ Ten pat.

Pirmiausia tam pasiekti turėtų būti pasitelkta vietos bendruomenė, jos patirtis ir sugebėjimai. Siekiant didesnės dimensijos raiškos vietos savivaldoje tvarumo veiksnys turėtų aiškiai figūruoti savivaldos trumpalaikiuose ir ilgalaikiuose planuose ir dokumentuose. Taip pat turėtų būti užtikrinti skaidrumo ir atsakomybės bei piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimo procesus mechanizmai vengiant pernelyg didelės tų procesų biurokratizacijos. Technologijos gali vesti sumaniąją vietos savivaldą į priekį, tačiau jos kelia ir tam tikrų uždavinių. Pirmiausia tvariam jų naudojimo užtikrinimui reikia nepamiršti duomenų apsaugos ir privatumo svarbos, ypač daugiau dėmesio skirti labiau marginalizuotoms visuomenės grupėms. Tik tai suprantanti valdžia galės pasitelkti technologijas didesniam tvarumui užtikrinti ir gebės suvaldyti su technologijų pažanga, informacijos kiekio suvaldymu ir apsauga susijusius iššūkius. Socialinio ir aplinkosauginio tvarumo dimensijos pagrindiniai požymiai pristatomi 6 lentelėje.

6 lentelė. Sumanios vietos savivaldos socialinio ir aplinkosauginio tvarumo dimensijos pagrindiniai požymiai

Sumaniojo valdymo vietos savivaldoje dimensija	Pagrindiniai požymiai
Socialinis ir aplinkosauginis tvarumas	<ul style="list-style-type: none"> • Valdžios dėmesys aplinkosauginėms iniciatyvoms. • Bendruomenės susitelkimas aplinkosauginėms problemoms spręsti. • Strateginis požiūris į aplinkosaugą ir tvarumą. • Biurokratizacijos suvaldymas įgyvendinant visuomenės aplinkosaugines iniciatyvas. • Skaidrumo ir atskaitomybės užtikrinimas įgyvendinant aplinkosaugines iniciatyvas. • Lygybės, privatumo ir duomenų apsaugos užtikrinimas. • Kokybiška duomenų priežiūra ir informacijos srauto valdymas

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Išvados

Atlikę kritinę sumanaus valdymo nacionaliniu lygmeniu koncepcijos ir dimensijų analizę ir remdamiesi pristatytų naujų galimų dimensijų požymių charakteristikomis, galime formuoti naują sumanaus valdymo vietos lygmeniu koncepciją. Straipsnyje vadovaujamosi šia sumanaus valdymo vietos savivaldoje koncepcija:

Sumanus valdymas vietos savivaldoje – tai toks valdymas, kuriuo vietos valdžios institucijos įsitraukia į *bendrosios vertės* kūrimą pagal savo kompetenciją, įgalindamos vietos savivaldos viešojo valdymo sistemą ir jos subjektus efektyviai veikti greitai kintančios aplinkos sąlygomis – racionaliai panaudoti sistemos ir jos aplinkoje esančius išteklius, priimti ir įgyvendinti konkrečiomis sąlygomis adekvačius sprendimus. Sumanus valdymas vietos savivaldoje realizuojamas pasitelkus strateginio dinamiškumo, tinklaveikos, įgalinto pilietiškumo ir socialinio bei aplinkosauginio tvarumo dimensijas.

Sumanusis valdymas vietos savivaldoje yra plati sąvoka, sumanumo savybės integruojasi į sistemos struktūras bei procesus. Sumanus valdymas vietos savivaldoje apima tam tikras veiklos formas, metodus, kurie yra pritaikomi formuojant ir įgyvendinant politiką ir teikiant viešąsias paslaugas. Atlikus akademinės literatūros analizę ir atsižvelgus į sumanaus valdymo vietos lygmeniu charakteristikas galima patobulinti Stanislovaitienės, Gaulės ir Šiugždinienės (2017) bei Šiugždinienės, Gaulės ir Raulecko (2019)⁶⁹ pasiūlytus modelius⁷⁰ ir, pritaikius juos vietos savivaldai, geriau atskleisti patį sumanųjį valdymą.

Autoriaus nuomone, sumanaus valdymo vietos savivaldoje atveju, atsižvelgiant į Stanislovaitienės, Gaulės ir Šiugždinienės modelį⁷¹, galima strateginį dinamiškumą dar labiau praplėsti vietos lygmeniu, jau buvusią tarpinstitucinio bendradarbiavimo dimensiją galima sujungti ir labiau praplėtus paslėpti po tinklaveikos dimensija, įgalintas pilietiškumas vietos lygmeniu pasireiškia dar stipriau ir todėl gali

⁶⁹ Šiugždinienė, Gaulė ir Rauleckas, 2019.

⁷⁰ Stanislovaitienė, Gaulė ir Šiugždinienė, 2017.

⁷¹ Ten pat.

leisti geriau suprasti patį sumanųjį valdymą. Taip pat, norint tinkamai suprasti sumanųjį valdymą vietos lygmeniu, atsiranda nauja specifinė socialinio ir aplinkosauginio tvarumo dimensija.

Svarbu pabrėžti, kad visų dimensijų pasireiškimas sumanioje vietos valdymo sistemoje yra būtinas, tačiau dažnai yra skirtingas ir nulėmtas įvairių aplinkybių. Dimensijų raiška kiekvienoje valstybėje ir jos savivaldybėje gali būti skirtinga, ji priklausys nuo toje sistemoje egzistuojančių kultūrinių normų ir vertybių, valdžios požiūrio į technologijas ir jų išnaudojimo priimant konkrečius sprendimus. Tačiau jos yra būtinos norint sėkmingai įgyvendinti sumanųjį viešąjį valdymą vietos savivaldoje.

Sumanus valdymas vietos savivaldoje realizuojamas per strateginio dinamiškumo (greita valdžios reakcija, išteklių paskirstymo ir politikos lankstumas, stipri lyderystė, pasitikėjimas komanda, technologijų išnaudojimas, nuolatinis mokymasis ir kt.), tinklaveikos (bendradarbiavimas, skaidrumas, pasidalijimas ištekliais, bendri tikslai ir strategijos, aiškūs partnerių vaidmenys, bendros institucijos), įgalinto pilietiškumo (aiškūs įtraukimo tinklai ir kanalai, duomenų konfidencialumo ir privatumo užtikrinimas, bendradarbiavimą skatinanti kultūra ir vertybės) ir socialinio bei aplinkosauginio tvarumo (valdžios dėmesys aplinkosauginėms iniciatyvoms, bendruomenės dėmesys aplinkosaugai, aplinkosaugos elemento įtraukimas į strateginius dokumentus, biurokratijos suvaldymas bendradarbiaujant su piliečiais, marginalizuotų visuomenės grupių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus) dimensijas. Šios dimensijos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, visų jų pasireiškimas sumaniajame valdyme vietos savivaldoje yra būtinas, tačiau skirtingas – priklauso nuo aplinkos sąlygų ir vertybių, valdžios gebėjimų ir noro šiomis aplinkybėmis priimti adekvačius sprendimus.

Pasiūlytas sumanaus valdymo vietos savivaldoje modelis tyrėjams ne tik leidžia reflektuoti sumanaus valdymo srityje atliekamus tyrimus, bet ir atveria galimybę ištirti sumanaus valdymo situaciją tiek Lietuvos, tiek užsienio vietos savivaldoje. Tai taip pat padeda geriau atskleisti patį sumanųjį valdymą. Vis dėlto tinkamam vietos savivaldos sumaniam valdymui ištirti reikia paruošti atitinkamus metodologinius įrankius, kurie būtų būsimų akademinių tyrimų tikslas.

Literatūra ir šaltiniai

- Ansell, Christopher, Eva Sorensen ir Jakob Torfing. „The Covid-19 Pademic as a Game changer for Public Administration and Leadership? The Need for Robust Governance Responses to Turbulent Problems“. *Public Management Review* 23, nr. 7 (2020): 949–960. <https://doi.org/10.1080/14719037.2020.1820272>
- Baibarac-Duignan, Corelia ir Michael de Lange. „Controversing the Datafied Smart City: Conceptualising a ‘making-controversial’ Approach to Civic Engagement“. *Big Data and Society* 8, nr. 2 (2021). <https://doi.org/10.1177/20539517211025557>
- Barrutia, Jose M., Carmen Echebarria, Itziar Aguado-Moralejo, Vanessa Apaolaza-Ibanez ir Patrick Hartmann. „Leading Smart City Projects: Government Dynamic Capabilities and Public Value Creation“. *Technological Forecasting and Social Change* 179 (2022): 121679. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.121679>
- Batmetan, Johan Reimon ir Quido C. Kainde. „Understanding Smart City Strategy in Developing Countries’ Cities“. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management* 17, nr. 3 (2022): 71–88. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/27160135>
- Buškevičiūtė, Jolanta. „Sumaniojo viešojo valdymo koncepcijos paieškos: skirtingų teorinių priėgų kritinė analizė“. *Viešoji politika ir administravimas* 13, nr. 3 (2014): 359–371.
- Caragliu, Andrea ir Chiara Del Bo. „Much Ado about Something? An Appraisal of the Relationship between Smart City and Smart Specialisation Policies“. *Journal of Economic and Social Geography* 109, nr. 1 (2017): 129–143. <https://doi.org/10.1111/tesg.12272>
- Carboni, Inga ir Rob Cross. „How post Pandemic Leaders can drive Performance and Innovation“. American Management Association. June 29, 2021. <https://www.amanet.org/articles/how-post-pandemic-leaders-can-drive-performance-and-innovation/>
- Castelnuovo, Walter, Gianluca Misuraca ir Alberto Savoldelli. „Smart Cities Governance the Need for a Holistic Approach to Assessing Urban Participatory Policy Making“. *Social Science Computer Review* 34, nr. 6 (2015): 724–739. <https://doi.org/10.1177/0894439315611103>
- Chourabi, Hafedh, Taewoo Nam, Shawn T. Walker, J. Ramón Gil-Garcia, Sehl Mel-louli, Karine Nahon, Theresa A. Pardo ir Hans Jochen Scholl. „Understanding Smart Cities: An Integrative Framework“. *Proceedings of the Annual Hawaii International Conference on System Sciences* (2012): 2289–2297. <https://dblp.org/db/conf/hicss/hicss2012.html>
- Ciasullo, Maria Vincenza, Orlando Troisi, Mara Grimaldi ir Daniele Leone. „Multi-level Governance for Sustainable Innovation in Smart Communities: An Ecosystems Approach“. *International Entrepreneurship and Management Journal* 16 (2020): 1167–119. <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00641-6>

- Colding, Johan, Stephan Barthel ir Patrik Sörqvist. „Wicked Problems of Smart Cities“. *Smart Cities* 2, nr. 4 (2019): 512–521. <https://doi.org/10.3390/smartcities2040031>
- Delitheou, Vassiliki ir Stavroula Georgakopoulou. „Integrated Territorial Investments as a Tool for Sustainable Urban Development the Case of Piraeus Municipality“. *Theoretical and Empirical Research in Urban Management* 14, nr. 3 (2019): 22–40.
- Eger, John. „Smart Growth, Smart Cities, and the Crisis at the Pump a Worldwide Phenomenon“. *The Journal of E-Government Policy and Regulation*, 2009. <https://doi.org/10.3233/IWA-2009-0164>
- Enhancing the Contribution of Digitalisation to the Smart Cities of the Future, 2019. *OECD*. <http://www.oecd.org/regional/urban-development.htm>
- Gaulė, Eglė. „Sumanus viešasis valdymas: samprata ir dimensijos“. *Viešojo politika ir administravimas* 13, nr. 3 (2014): 372–385.
- Grebska, Karolina. „Shaping Cross-Sectoral Cooperation Based on Smart Specializations in the City of Zielona Gora“. *Management* 23, nr. 2 (2019): 157–168. <http://dx.doi.org/10.2478/manment-2019-0024>
- Giffinger, Rudolf. *European Smart Cities: The Need for a Place Related Understanding*. Edinburgh Napier University, 2011.
- Gil-Garcia, J. Ramon. „Towards a Smart State? Inter-Agency Collaboration, Information Integration, and Beyond“. *Information Polity* 17 (2012): 269–280. <http://dx.doi.org/10.3233/IP-2012-000287>
- Gil-Garcia, J. Ramon, Jing Zhang ir Gabriel Puron-Cid. „Conceptualizing Smartness in Government: An Integrative and Multi-Dimensional View“. *Government Information Quarterly* 33, nr. 3 (2016): 524–534. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2016.03.002>
- Glebocki, Konrad. „Planning Cooperation between City Government and ICT Firms in the Context of Smart City Concept“. *Polish Journal of Management Studies* 24, nr. 1 (2021): 112–125. <https://doi.org/10.17512/pjms.2021.24.1.07>
- Han, Min Jee Nikki ir Mi Jeong Kim. „A Critical Review of the Smart City in Relation to Citizen Adoption towards Sustainable Smart Living“. *Habitat International* 108 (2021): 102312. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102312>
- Hollands, Robert G. „Will the Real Smart City Please Stand Up? Intelligent, Progressive or Entrepreneurial?“ *City* 12, nr. 3 (2008): 303–320. <https://doi.org/10.1080/13604810802479126>
- Hong, Kil Pyo ir Pan Suk Kim. „Building an Agile Government: Its Possibilities, Challenges, and New Tasks“. *The Estonian Journal of Administrative Culture and Digital Governance* 21, nr. 1 (2020): 4–21. <https://doi.org/10.32994/hk.v21i1.235>

- Jacobs, Naomi, Peter Edwards, Milan Markovic, Caitlin D. Cottrill ir Karen Salt. „Who trust in the Smart City? Transparency, Governance, and the Internet of Things“. *Data and Policy* 2 (2020): e11. <https://doi.org/10.1017/dap.2020.11>
- Jucevičienė, Palmira ir Robertas Jucevičius. „What does It mean to be Smart?“ In *Business and Management 2014: The 8th international scientific conference, May 15–16, 2014, Vilnius, Lithuania: selected papers*, 2, Vilnius Gediminas Technical University, Riga Technical University, 2014, p. 911–918.
- Jucevičius, Robertas ir Palmira Jucevičienė. „Sumaniosios socialinės sistemos koncepcija“. Iš *Sumanioji socialinė sistema*, 12–34. Kaunas: Technologija, 2017.
- Kim, Soonhee ir Jooho Lee. „Citizen Participation and Transparency in Local Government: Do Participation Channels and Policy Making Phases Matter?“ *Proceedings of the 50th Hawaii International Conference on System Sciences*, (2017): 1–9. <http://hdl.handle.net/10125/41487>
- Kona, Andrej, Richard Howvath ir Peter Brix. „Slovakia on the way to the SMART Future, the Last Opportunity for Municipalities“. *Administratie si Management Public* 38 (2022): 180–196. <https://doi.org/10.24818/amp/2022.38-11>
- Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (2023). Priėmė Lietuvos Respublikos Seimas 1994-07-07, Nr. I-533. Suvestinė redakcija nuo 2023-01-01 iki 2023-03-31. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F>
- Landsbergen, David, Amanda Girth ir Angie Westover-Muñoz. „Governance rules for managing Smart City Information“. *Urban Governance* 2 (2022): 221–231. <https://doi.org/10.1016/j.ugj.2022.05.003>
- Mergel, Ines, Sukumar Ganapati ir Andrew B. Whitford. „Agile: A New Way of Governing“. *Public Administration Review* 81, nr. 1 (2020): 161–165. <https://doi.org/10.1111/puar.13202>
- Mohseni, Hesam. „Public Engagement and Smart City Definitions: A Classifying Model for the Evaluation of Citizen Power in 2025 Tehran“. *GeoJournal* 86 (2021): 1261–1274.
- Pereira, Gabriela Vialea, Petera Parycek, Enzoc Falco ir Reinout Kleinans. „Smart Governance in the Context of Smart Cities: A Literature Review“. *Information Policy* 23, nr. 2 (2018): 143–162. <http://dx.doi.org/10.3233/IP-170067>
- Sahlstrom, Alexander. „Demystifying Smart Cities Praxis and Concept: A Qualitative Study of Municipalities in Stockholm Region“. Master thesis. Uppsala: Uppsala University, 2019.
- Schaeb, Simon. „The Digital Transformation of Public Authorities: Creating an Agile Structure and Streamlining Government Presence Using the Example of Tax Offices“. *Managing Global Transitions* 19, nr. 4 (2021): 327–342. <https://doi.org/10.26493/1854-6935.19.327-342>
- Scholl, Hans J. ir Margit C. Scholl. „Smart Governance: A Roadmap for Research and Practice“. *iConference 2014 Proceedings* (2014): 163–176. <https://pdfs>.

- semanticscholar.org/23ef/93b8450c7edad3d5ffc79c23f53a5ec24693.pdf?_ga=2.73963226.97788466.1592931629-2067947635.1592931629
- Scholl, Hans Jochen ir Suha AlAwadhi. „Smart Governance as key to Multi-Jurisdictional Smart City Initiatives: The Case of the eCityGov Alliance“. *Social Science Information* 55, nr. 2 (2016): 255–277. <https://doi.org/10.1177/0539018416629230>
- Stanislovaitienė, Jūratė. *Sumaniujo viešojo valdymo dimensijų raiška: Lietuvos atvejis*. Daktaro disertacija. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2016.
- Stanislovaitienė, Jūratė, Eglė Gaulė ir Jurgita Šiugždinienė. „Sumanus viešasis valdymas“. In *Sumanioji socialinė sistema* (149–166). Kaunas: Technologija, 2017.
- Šiugždinienė, Jurgita, Eglė Gaulė ir Rimanatas Rauleckas. „In search of Smart Public Governance: The Case of Lithuania“. *International Review of Administrative Sciences*, 85, nr. 3 (2019): 587–606. <https://doi.org/10.1177/0020852317707814>
- United for Smart Sustainable Cities (U4SSC) initiative (2021). *Simple Ways to be Smart*, Switzerland, Geneva ISBN: 978-92-61-33241-9.
- Wawer, Monika, Kalina Grzesiuk ir Dorota Jegorow. „Smart Mobility in a Smart City in the Context of Generation Z Sustainability, Use of ICT, and Participation“. *Energies* 15, nr. 13 (2022): 4651. <https://doi.org/10.3390/en15134651>
- Winters, John V. „Why is Smart Cities Growing? Who Moves and Who Stays“. *Journal of Regional Science* 51, nr. 2 (2011): 253–270. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2010.00693.x>
- Wu, Zezhou, Mingyang Jiang ir Xiaoling Zhang. „Mapping the Knowledge Domain of Smart City Development to Urban Sustainability: A Scientometric Study“. *Journal of Urban Technology* 28, nr. 1–2 (2021): 29–53. <http://doi.org/10.1080/10630732.2020.1777045>
- Zahoor, Nadia, Ismail Golgeci, Lauri Haapanen, Imran Ali ir Ahmad Arslan. „The Role of Dynamic Capabilities and Strategic Agility of B2B High-Tech Small and Medium-Sized Enterprises during Covid-19 Pandemic: Exploratory Case Studies from Finland“. *Industrial Marketing Management* 105 (2022): 502–514. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2022.07.006>
- Zhou, H. „Global Perspectives on E-government“. *United Nations Division for Public Economics and Public Administration*.